

stvari u popularnoj "filozofiji". Skledar valjano uočava uspješnu primjenu hermeneutičke fenomenologije, koja je osviješćena u vlastitoj, bitno metafizičkoj, pretpostavnosti.

Najzad, Skledar utemeljeno problematizira, ili bar dopunjava, temeljne Jukićeve teze, smatrajući "primjerenijim ljudskoj naravi i biti shvatiti čovjeka kao transcendirajuće biće spram empirijske danosti uopće, negoli samo kao religijsko transcendirajuće biće".

"Obzorje suvremenosti" Nikole Skledara nedvojbeno se odlikuje navlastitim pristupom spletu problematiziranih tema. To poglavito dolazi do izražaja kao transcendentnom transcendentalne filozofijske metode i dubljim promišljanjem pred-metnutih pojava. Mada je autor zaobišao empirijski, politologijski, čak i sociologijski pristup, sve teme su tretirane živo te neideologijski angažirano. Tako, primjerice, njega ne zanima politička vizija i dnevni politički stavovi pojedinih autora - kao što su Supek i Sutlić; on se usredotočuje na misaonu okosnicu njihova opusa. Othrvavajući se često svemu efemernom, u ovom segmentu, pridonosi uspostavljanju misaonog i socijalnog kontinuiteta, koji je tako potreban hrvatskom društvu.

Esad Ćimić

Lester Thurow

GLAVOM O GLAVU UOČI GOSPODARSKE BITKE IZMEĐU JAPANA, EUROPE I AMERIKE

Mladost, Zagreb, 1993.

Autor je sveučilišni profesor u SAD i svjetski poznat vrhunski stručnjak za pitanja gospodarstva. Naslov knjige veoma je znakovit, a njezin sadržaj je pretežno makroeko-

nomska futurologija, tj. anticipacija najdjelotvornijih oblika i načina gospodarskog organiziranja u 21. stoljeću. Iz tog veoma slojevitog djela prikazat ćemo samo socioekonomske aspekte.

Autorova je polazna pozicija da će se oko triju složenih gospodarstava: japanskog, američkog i europskog nužno okupiti i organizirati ostala nacionalna gospodarstva na prijelazu u 21. stoljeće. Analizu započinje naslovom "Nema više medvjeda u šumi" - imajući u vidu sovjetskog "medvjeda". Pedesetih godina činilo se da su gospodarske i tehnološke mogućnosti sovjetskog "medvjeda" ravne njegovoj vojnoj moći. U tom razdoblju Sovjetski Savez razvijao se brže od Sjedinjenih Država. U šezdesetim godinama vođena je kampanja da se zemlja pokrene na svim poljima. Međutim, "medvjed" se vratio još zlokobniji. Zato R. Reagan u početku osamdesetih udvostručuje vojni proračun, započinje ostvarenje projekta "Rat zvijezda". "Medvjed" iznenada nestaje. Autor iznenadni uzmak komunizma izjednačuje s tajnovitim Džingiskanovim odustajanjem od osvajanja Europe. Svi su shvatili da je stari sustav došao do kraja puta. Sovjetski Savez više nije vojna supersila.

Dakle, godine 1945. postojale su dvije vojne supersile koje su se borile za premoć i jedna gospodarska supersila, SAD koje su stajale same. Godine 1992. samo je jedna vojna supersila, SAD i tri gospodarske supersile: SAD, Japan i Europa, s težištem na Njemačkoj, koje se bore za gospodarsku premoć. Natjecanje se pretvorilo od vojnog u gospodarsko. Primijetili bismo da je to dosta pojednostavnjeno izvođenje, ali u osnovi točno, bez objašnjenja zašto se to dogodilo.

Započela je nova igra. Iz propasti postojećih sustava izniknuli su novi igrači. Neuspjeh traži promjene (misli na neuspjeh komunizma), ali ih traži i uspjeh. Tijekom prošle polovice stoljeća svijet se iz jednopolarnog gospodarskog svijeta koji se okretao oko SAD pretvorio u tripolarni svijet kojeg su uporišta Japan, Europska zajednica i SAD. Kad pogledamo u budućnost, slijedeću polovicu stoljeća obilježit će natjecateljsko

suradivačka trostrana gospodarska igra između spomenutih zemalja.

Povjesničari će 20. stoljeće ocijeniti stoljećem konkurencije po tržišnim nišama, a 21. stoljeće kao stoljeće konkurencije glavom o glavu, što je sadržano u naslovu knjige.

Postoje tri razmjerno ravnopravna takmaca, koja smo već spomenuli. Prijelaz konkurencije glavom o glavu može se izraziti jezikom suvremenog gospodarskog diskursa. Svaka od spomenutih zemalja drži da će pobijediti. Kao dokaz autor navodi izjave njihovih aktualnih državnika ili znanstvenika.

Gospodarska će igra u 21. stoljeću sadržavati kooperativne i kompetitivne elemente. Svjetskoj zajednici bit će potrebna globalna suradnja da bi se u njoj moglo živjeti. Gospodarstvo se grozi vakuuma.

Gospodarsko suparništvo između komunizma i kapitalizma je završilo, a već je započela konkurencija između dva različita oblika kapitalizma: individualistički anglosaksonski oblik kapitalizma suočit će se sa društvenim njemačkim i japanskim tipom kapitalizma. Bitno ih razlikuje put do gospodarskog uspjeha.

S tim u svezi autor analizira četiri izvora strateških prednosti koje su u povijesti vodile k uspjehu. To su: privredni resursi, raspolaganje bogatstvom, nadmoć tehnologije i veća stručna znanja. Nove tehnologije i nove institucije povezuje se na takav način da će u biti izmijeniti ta četiri izvora konkurentnih prednosti. Prirodni resursi praktički ispadaju iz jednadžbe uspjeha. Biti rođen bogat postaje mnogo manjom prednošću nego što je to bilo prije. Tehnologija se izvrće naglavce. A u 21. stoljeću naobrazba i stručno znanje radne snage postat će glavnim oružjem u konkurenciji.

U prošlosti su pobjednici postali oni koji su izumili nove proizvode. U 21. stoljeću održive konkurentne prednosti potjecat će mnogo više od tehnologija novih procesa nego od tehnologija novih proizvoda.

Američka poduzeća utrošila su dvije trećine svoga novca na nove proizvode i jednu trećinu na nove procese. Japanci čine

upravo obrnuto: jednu trećinu na nove proizvode i dvije trećine na nove procese. Ne mogu obje strategije biti ispravne. Netko griješi, kaže autor i zaključuje da su to SAD. One troše na pogrešan način, ali taj je način sada pogrešan, dok je prije bio ispravan. Japanci i Nijemci su stavili težište na tehnologiju procesa, jer su Amerikanci bili u velikoj prednosti.

Iz toga autor izvodi zaključak da će komparativne prednosti, koje je stvorio čovjek s naglaskom na tehnologijama procesa, biti polazište gospodarske konkurencije. Stručnost radne snage postat će glavnim konkurencijskim oružjem u 21. stoljeću.

Povijesno-komparativnom analizom pokazuje se nastanak novih pravila igre. Kasne dvadesete i rane tridesete godine ovog stoljeća završile su s velikom depresijom. Iz nje su nastali gospodarski blokovi koji su prerasli u vojne blokove, te je započeo drugi svjetski rat. Poslije drugog svjetskog rata stvoren je trgovinski sustav koji je spriječio ponavljanje tih događaja. Amerika je bila voditelj sustava, ali je tijekom vremena prešla s položaja nadmoćne gospodarske superiornosti u položaj jednakosti. SAD su bile lokomotiva za svjetsko gospodarstvo, ali su postale pre-slabe da bi mogle vući ostatak svijeta. Zadnji dah stare makroekonomske lokomotive mogao se vidjeti poslije recesije 1981-82 godine. Američki makroekonomski stimulus izvukao je industrijski svijet iz najjače recesije poslije drugog svjetskog rata, ali su se SAD prvi puta našle opterećene velikim trgovinskim deficitom, koji je prerastao u strukturalni trgovinski deficit. Zato je neophodna koordinacija između glavnih zemalja: Njemačke, Japana i SAD, što je teško izvesti. Autor konstatira da za takav poduhvat danas nedostaje dominantna politička sila.

Europa je devedesetih godina u središtu pozornosti zbog dva događaja. Integritet će se Europska zajednica i postati najveće gospodarsko tržište na svijetu. U Srednjoj i Istočnoj Europi komunizam je propao i zamijenjen je kapitalizmom. Autor je svjestan da su oba procesa vrlo spora. Osobito je kompliciran ovaj drugi; ni teorija ni povijest zapadnog kapitalizma ne daju odgovore na

pitanje tranzicije. Ipak, europesimizam biva zamijenjen eurooptimizmom, jer je lokomotiva za gospodarski rast pronađena u dramatičnim promjenama njemačke makroekonomske politike. Njemačka će, tako, postati gospodarskom lokomotivom za ostatak Europe.

Europa ima priliku da devedesetih godina postane područje najbržeg rasta na svijetu. Međutim, to Europi nitko ne jamči. Nakon toga autor prognozira kad Europljani budu pisali pravila za svoju gospodarsku integraciju, u biti će pisati prometne propise za svjetsko gospodarstvo u 21. stoljeću.

Analizu izazova proizvođačke ekonomije u Japanu započinje zen-budističkim tekstom koji je ključ za razumijevanje tog izazova: "Majstor u umijeću življenja ne razlikuje posao od igre, rad od zabave, um od tijela, obrazovanje od rekreacije, ljubav od jere."

Teško je izaći na kraj s činjenicama kada osporavaju teoriju i prethodna iskustva. Japanske poslovne tvrtke, kaže autor stvaraju upravo takav niz bolnih i upornih činjenica. Njihov udio u tržištu uvijek raste, nikad ne pada. Oni neumoljivo poražavaju ponos američke i europske industrije. Na pitanje je li Japan samo bolji ili izniman, autor nedvosmisleno odgovara da je izniman, te prognozira kako će Japan unijeti velike promjene u kapitalističku igru širom svijeta. U većini industrija Japan je neosporan pobjednik. U daljnjoj komparativnoj analizi autor pokušava objasniti zašto je to tako. Anglo-saksonsko poduzeće, orijentirano prema maksimiziranju profita, polazi od racionalnog pojedinca koji nastoji uvećati svoje zadovoljstvo; povećanje potrošnje i slobodnog vremena smatraju se jedinim ekonomskim elementima ljudskog zadovoljstva. Japanska je tajna uspjeha u tome što su oni pronašli put do univerzalne želje ljudi da grade i da postanu članovima vodeće svjetske gospodarske sile. Pojedinci se, dakle, mogu racionalno odlučiti i za manje potrošačkih roba u svom domu kako bi imali više proizvodnih roba u radnoj sredini. Iskorištavanje solidarnosti i spremnosti na žrtvovanje za druge

ključ je efikasnije organizacijske strukture japanskoga poduzeća.

U Japanu je sustavno građeno društvo koje povećava investicije na račun povlastica individualne potrošnje. Japanska radna snaga dobiva najmanji postotak nacionalnog dohotka od pet vodećih industrijskih zemalja. Zato Japanac govori da je siromašan čovjek u bogatoj zemlji, ali se nikada ne buni protiv sustava. Da zaokružimo izlaganje komparacija: u Japanu se gradi zajednica, a u SAD se zarađuje novac. Na pitanje tko tu pobjeđuje, autor apstraktno prognostički odgovara: "Na dugi rok povijest će reći čija je teorija točna. Individualistički kapitalizam suprotstavljen je kapitalizmu zajednice. S vremenom će pobjednici biti poznati. Pobjednik će prisiliti gubitnika da igra prema njegovim pravilima."

U gospodarskom smislu, poslije drugog svjetskog rata SAD su živjele iza zida kao Kina 500 godina ranije. Ali, veliki zid je pao, jer nije bio sagrađen od kamena nego od pet velikih gospodarskih prednosti. Autor vrlo koncizno izlaže te prednosti: najveće tržište, superiornost tehnologije, najviša stručnost radnika, najveće bogatstvo i najbolji poslovođitelji. Međutim, u svijetu su započele promjene koje Amerikanci nisu zamijetili pa nisu mijenjali vlastito ponašanje. Švicarska organizacija "Svjetski gospodarski forum" u godišnjem je izvještaju objavila podatke o svjetskoj konkurentnosti prema kojima su od 23 industrijske zemlje američka poduzeća na 12. mjestu, njemačka na 3. a japanska na 1. mjestu. Dakle, Amerika se mora prilagoditi gruboj stvarnosti strane konkurencije. Nestala je njezina tehnološka i gospodarska premoć.

Dok je uspjeh ostaloga svijeta rušio američki zid, nešto se događalo i unutar zidina. Oštri kritičari predviđaju pad Amerike, što naš autor ne prihvaća. Amerika ima stvarnih elemenata zaostajanja, ali ne i pada u apsolutnom smislu.

U skladu s koncepcijom knjige, autor posebno raspravlja o ulozi Amerike u 21. stoljeću. Amerika ulazi u 21. stoljeće s pozicijom koja nije gora od drugih, ali bez velike premoći što je imala u drugoj polovici 20.

stoljeća. U stoljeću koje dolazi uspjeh će onoliko koliko nauči igrati nove gospodarske igre što ih određuju Europljani i Japanci.

U posebnom poglavlju autor raspravlja o vrlo izazovnom pitanju - kako se obogatiti. Povijest jasno govori, kaže autor, kako je teško obogatiti se. Ilustrira to tabelom koja pokazuje da u 128 godina vode isti igrači: europski i američki. Japan je jedina zemlja koja je u tom pogledu uspjela. "Japan je 1880. bio siromašan, ali u sociološkom smislu nije bio nerazvijena zemlja." Većina će zemalja Trećega svijeta i za sto godina biti siromašna. Nemoguće je obogatiti se uz visok natalitet. Thurow navodi podatke za Japan, SAD i Njemačku i formulira željezni zakon gospodarskog razvitka da niti jedna zemlja ne može postati bogata bez cijelog stoljeća dobrih gospodarskih rezultata i sporog rasta stanovništva.

U odgovoru na pitanje tko će uspjeti u budućnosti, Thurow je vrlo skeptičan. U 20. stoljeću klub je bogatih primio samo jednog novog člana - Japan. U 21. stoljeću možda se neće pridružiti niti jedan novi član...

Nakon iscrpne analize različitih aspekata suvremenog svijeta autor odgovara na ključno pitanje: kome pripada 21. stoljeće? U utrci koja predstoji vjerojatno će jedna od tri velike gospodarske sile izbiti pred ostale dvije. Toj će zemlji pripadati 21. stoljeće. Postojat će jedno najjače gospodarstvo, ali ono neće imati golemu nadmoć nad ostalima kao što je bilo u 19. i 20. stoljeću.

Japan se mora smatrati favoritom u natjecanju za vlasništvo nad 21. stoljeću. U konkurenciji glavom o glavu njegova komunitarna poduzeća bila su nepobjediva. Nema zemlje koja se može bolje organizirati u hod prema dobro promišljenom zajedničkom cilju. Niti jedna nacija ne ulaže toliko u svoju budućnost. Japan jednostavno raste brže i ulaže više u budućni rast nego itko drugi u svijetu.

Europa je bila najsporija u osamdesetim godinama, a u devedesetim nalazi se na najjačim strateškim položajima na svjetskoj šahovskoj ploči. Povuču li prave poteze, kaže autor, može postati nadmoćnom gospodarskom silom 21. stoljeća. Pod tim potezima

Thurow prvenstveno misli na integraciju u jedinstveno gospodarstvo.

Izgledi Amerike da bude vlasnik 21. stoljeća ovise o dogovoru: može li ona povisiti stopu rasta produktivnosti na razinu svojih glavnih takmaca? Paradoksalno je, ali Amerika mora prijeći sa visoke potrošnje i niskih ulaganja osamdesetih godina na visoka ulaganja i nižu potrošnju devedesetih godina. Morala bi, drugim riječima, igrati novu igru prema novim pravilima i s novim strategijama.

Svaki od tri takmaca ima, dakle, svoje prednosti. Zamah je na strani Japanaca, a strateški položaj na strani Europe. Amerikanci imaju više bogatstva i moći od ostalih. Ipak, ako je Thurowu za vjerovati, vlasnici 21. stoljeća bit će Europejci.

Veljko Cvjetičanin

Georges Soros

PODRŠKA DEMOKRACIJI

Biblioteka Suvremene teme, Zagreb, 1993.

Već u predgovoru autor objašnjava uzroke, tijek i moguće posljedice društvenih događanja opisanih u djelu koje predstavlja spoj životnog iskustva, aktivnosti te teorijskog promišljanja kao krune na dugogodišnji rad i zalaganje. Spomenuta događanja su više nego aktualna: pad komunizma kao globalnog sustava, prekid zemalja istočne Europe sa socijalističkim društvenim sustavom i tradicijom te iz njih proistekle neizvjesnosti ozbiljne političke, moralne i gospodarske krize. Tome treba dodati hladnoratovsku i blokovsku disoluciju koja je širu svjetsku zajednicu dovela do kolebanja i neodlučnosti u smjeru smislenog i konstruktivnog djelovanja, što je za posljedicu imalo burna događanja bliska stanju građanskog rata te rat na prostoru bivše Jugoslavije. Kao važan